

УДК 007 : 304 : 659.3

ВОЛИНСЬКА ТРАГЕДІЯ У НОВОМЕДІЙНІЙ РЕЦЕПЦІЇ

Юлія Блюс

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, Львів, 79044, Україна, e-mail: jblus9@gmail.com*

Окреслено роль електронних видань українського медіапростору у процесі переосмислення минулого на прикладі висвітлення поминальних днів Волинських подій 1943 року напередодні, у час і постфактум їхнього проведення в Україні та Польщі.

Ключові слова: історія, Волинська трагедія, війни пам'ятей, політика примирень, електронні ЗМК, комерційна цензура, Україна-Польща.

З поваленням радянської тоталітарної системи ліквідація так званих білих плям в багатогранному масиві історії наприкінці ХХ, і головно, з переходом у ХХІ сторіччя стала тенденційним явищем у викривальних працях українських та зарубіжних істориків, науковців й мислителів. Намагання зіставити факти, логічно вмотивувати той чи інший історичний процес, нерідко, разом із пролитим світлом на певні історично вагомні моменти, породжувало зовнішньополітичне протистояння між країнами та їхніми громадянами. Особливо, якщо річ полягала у доведенні історичної правди, історичної пам'яті чи справедливості — абстрактів, непомилність яких відстоює кожна держава у своєму вимірі.

Одначе й на внутрішньодержавному рівні історія здатна розділити суспільство на антагоністичні ватаги, що генерує загальний хаос в особистісній та суспільній свідомості, провокує відчуття непевності у самоототожненні. Відтак, на підставі окреслених неадаптивностей, історичні питання стають знаряддям політичної боротьби. Останню ж найчастіше провадять за допомогою маніпулятивних технологій, доміантними функціями яких є програмування думок людини, управління її намірами, почуваннями, стосунками, поведінкою тощо [6].

Постановка проблеми. Ведучи мову про політичні дебати в історичній площині, можемо констатувати, що в період останнього десятиліття найбільш ефективною платформою для їх актуалізації стали засоби масової комунікації, головно електронні ресурси, легкість доступу до яких, інтерактивність, а отже, безумовна можливість двостороннього зв'язку дозволяють реалізувати умовний «політичний екшн»: емоційний вплив на реципієнта як результат безперервних (не завжди мирних) дій (закликів) в ім'я утвердження позиції чи інтересу героїв. В нашому дослідженні — це сучасні історики й політики в інтерпретації Волинської трагедії 1943 року — обопільних етнічних чисток українського і польського населення, здійснені Українською Повстанською Армією та польською

Армією Крайовою, частина польсько-українського протистояння в Другій світовій війні [2].

Вшанування її 70-х роковин стало однією із найбільш резонансних та найбільш спекулятивних медійних подій у 2013 році, головню, у лоні нових медіа. Чи стали балансерами журналісти інформаційно-аналітичних онлайн-ресурсів у зливні історично-політичних баталій, чи відбулась медіапрезентація історії (в нашому випадку Волинської трагедії) у незалежному журналістському викладі, що сприяє радше політиці примирення, аніж протегує війни пам'ятей у контексті міжнародних відносин України та Польщі?

Аналіз останніх досліджень з проблематики роботи. Зважаючи на міждисциплінарність означеної проблеми, відображеній у сплаві «історія-журналістика», то безумовну перевагу у фактологічному аналізі подій на Волині в 1943 році як власне історичної проблеми складають праці та наукові дослідження таких українських істориків, як Б. Гудь, Я. Грицак, Т. Возняк, М. Мариневич, А. Портнов, В. В'ятрович, П. Зуб'юк, І. Льюшин, А. Козицький та ін., чії виступи є аналітичним стрижнем у поставленому питанні на сторінках українських інтернет-видань. Журналістська ланка чітко не представила свою позицію в конкретних розвідках, зупинившись на моніторингу подій у межах так званої «Волинської кампанії», що відбувались на теренах України та Польщі протягом останнього року. Тому певною мірою претендуємо на першість із розгляду Волинської трагедії у науковому журналістському контексті.

Отже, **метою** нашого дослідження є представлення історичної події в медійному дискурсі з ракурсу проведення днів урочистого вшанування жертв Волинських подій 1943 року у контексті інформаційно-аналітичного супроводу останніх центральними та регіональними інтернет-виданнями України. З огляду на це вважаємо за доцільне проаналізувати заявлені позиції активних, основних сторін проблеми у квадрі «журналісти — історики — політики — зацікавлені реципієнти», рівно ж відстежити їхню можливу співдію та причетність до розвитку сучасних новомедійних колізій довкола проблеми.

Виклад основних положень. Слідуючи вищеокресленій меті, насамперед представимо ряд аналізованих нами українських електронних ЗМК, в інформаційно-аналітичній палітрі яких протягом 2013 року більш чи менш якісно й повно був представлений виклад щодо Волинської трагедії 1943 року. Головним чином це: авторитетне всеукраїнське інтернет-видання «Українська правда», репрезентоване дочірнім проектом «**Історична правда**» (103 публікацій), львівське регіональне інтернет-видання «**ZAXID.net**» (45 публікацій), щоденна львівська інтернет-газета «**Вголос**» (13 публікацій), перше волинське незалежне інтернет-видання «**Волинська правда**» (22 публікацій). Вибірка новомедійних ресурсів першочергово зумовлена територіальним чинником, оскільки смертоносні акції повстанських угруповань відбувались саме на західноукраїнських землях — Галичині та Волині. Рівно ж проаналізовані інтернет-ресурси задекларували різнобічний підхід (зі збереженням балансу думок чи упередженням, що намагатимемось довести) до висвітлення діалогу між істориками, політиками в межах проблеми, й проявили активну реакцію на інформаційні приводи в ході подій, приурочених до днів Волинського повстання 1943 року.

Повернімось до наведеної вище квадри «журналісти — історики — політики — зацікавлені реципієнти». Відповідно до цього принципу розглянемо

кожну категорію нарізно, індуктивно трансформували знання у загальний образ Волинської трагедії 1943 року в електронних ЗМК.

Отже, аналізуючи новомедійний дискурс довкола 70-х роковин українсько-польського конфлікту та роль **журналістів** у ньому, останні виступають радше як м о д е р а т о р и, аніж аналітики (що оцінюємо виключно у позитивному плані з огляду на їхнє вміння правильно зорганізувати авторський сегмент). До прикладу, в *«Історичній правді»*, переважно в історичному діапазоні, простежуємо досконалий підбір коментарів, різносторонніх осібних точок зору фахівців з означеної теми, сукупність яких часто уподібнюється до віртуальної дискусії між науковцями та політиками, і свідчить про дотримання балансу інформації в контексті проблеми. Ця практика є цінною передусім для четвертої, й чи не чільної ланки нашої умовної квадрати — читачів, які на базі полемічного матеріалу можуть продукувати власне бачення проблеми, маючи можливість також представити його у Мережі під виглядом коментаря. Та про це згодом.

Слід зазначити, що на базі столичного ресурсу простежуємо найбільшу довготривалість нарративу в розрізі Волинської трагедії, адже перші матеріали з цієї теми — свідчення очевидців, розгляд окремих моментів проблеми істориками тощо — з'явилися ще на початку 2011 року, періодично виходили протягом 2012, з більшою інтенсивністю вже в 2013 році. Однак фактом залишається зацікавлення питанням українсько-польського конфлікту часів Другої світової війни як журналістами, так, безумовно, експертами.

Журналісти інших інтернет-ресурсів — *«ZAXID.net»*, *«Вголос»*, *«Волинська правда»*, представлених до диспозиції в межах хронологічних рамок нашого дослідження, працювали за стандартним порядком, інформуючи про дії українсько-польського політикуму, рівно ж із залученням коментарів провідних знавців на поприщі історичного конфлікту між оборонними організаціями братніх країн в 1943 році.

Втім новомедійники не всіх вищезазначених онлайн-інформаційних ресурсів забезпечили реципієнту безпрецедентну подачу новинного матеріалу. Ухилення від балансу думок та позицій в проблемі продемонструвала львівська інтернет-газета *«Вголос»*, положення журналістського викладу якої регулярно, із появою будь-якого інформаційного претексту, перегукувались із інформацією на офіційному сайті всеукраїнського політичного об'єднання *«Свобода»*, відомого своїми загостреними, радикальними у національно-патріотичному дусі, установками. Публікації, що з'явилися на *«Вголосі»* протягом зазначеного періоду, були здебільшого у формі звинувачувальних заяв виключно представників вказаного політичного угруповання, на адресу польського Сейму та Сенату, польського народу загалом. Тобто інша візія, окрім *«свободівської»*, у висвітленні Волинського питання на сайті *«Вголос»* продемонстрована не була. Єдине, що відрізняє виклад в інтернет-газеті від офіційного сайту ВО, це помірний в агресивності характер тексту.

До прикладу, відголос власне політичного об'єднання щодо зареєстрованого Сенатом Польщі проекту від 11 квітня 2013, в якому передбачено встановлення 11 липня Днем пам'яті жертв геноциду, вчиненого ОУН і УПА в східних областях Другої Речі Посполитої [3]. *«Своїми непродуманими діями польські політики розпалюють нове протистояння та заважають історичному примиренню двох народів. Вони граються з вогнем. Ми впевнені, що такі дії польської сторони отримають адекватну відповідь українського народу»* [7].

Реакція на сайті «Вголос»: «Формулювання, які вживає польська сторона в проєкті ухвали, є цілковито неприйнятними та суперечать історичній правді. Від них віє ознаками польського колоніалізму, шовінізму та ксенофобії, втручанням у внутрішні справи суверенної держави та прагненням нав'язати чужих героїв чи заборонити іншій нації вшановувати своїх. Крім того, у проєкті ухвали Сейму містяться ознаки територіальних претензій до України» [9]. Обидва формулювання продиктовані депутатами «Свободи» й звучать претензійно. Однак у першому явно помітними є погрози чи ба навіть заклики до поновного конфлікту. Ми вважаємо, що наведені ілюстрації є свідченням таких двох моментів:

1. Нові медіа подібним викладом з огляду на вищенаведений фактовмісний матеріал таки можуть активізувати війни пам'ятей у суспільстві, адже представлені вони в інтернет-просторі не лише з метою оприлюднення своєї позиції, а, першочергово, впливу на думку соціуму;

2. На сайті «Вголос» за демонстрацією виключно позицій «Свободи» може стояти факт наявності комерційної цензури, яка, за професором Борисом Потятиником, належить до другого із трьох рівнів обмеження/фільтрації тексту [12, с. 68], і слугує для захисту конкретних політичних інтересів.

Таким чином, ми коротко розглянули журналістську позицію в інтерпретації Волинської трагедії 1943 року на прикладі конкретних інтернет-видань. Вдаючись до порівняння презентації українсько-польського збройного конфлікту часів Другої світової війни в 2003 році (у пору 60-х роковин) у ЗМІ, яке професор Анатолій Русначенко кваліфікує як *ігнорацийне* (байдуже), маючи на увазі намагання колег, передусім істориків, «забути» деякі з подій історії [13, с. 37], маємо підстави стверджувати, що цьогоріч відбулась беззаперечна активізація когорти істориків в обговоренні Волинського питання у мас-медіа, головню в інформаційно-аналітичних інтернет-ресурсах, що стали плацдармом для зіткнення суджень, інтерпретацій проблеми, й відобразились у формі історичних діалогів-дискусій за участю представників України та Польщі.

Насамперед ведемо мову про сайт «Історична правда», де фахові тексти на тему Волинської трагедії та поминальних липневих днів в основному належать **історикам**, що є регулярними дописувачами аналізованого ресурсу. Варто зазначити, що приблизно 70% публікацій в історичному зрізі супроводжуються архівними фотоматеріалами тодішніх подій, сканами офіційних документів УПА, письмових свідчень очевидців тощо, що подекуди підсилюють аргументацію тієї чи іншої суперечної позиції.

До розбіжностей у поглядах істориків, які були задекларовані названими новими медіями на початку 2013 року, й позиціонувались як ті, що найбільш загострили ситуацію між Україною і Польщею на історичній основі, належать судження щодо:

- Волинських подій 1943 року як українсько-польської трагедії чи «етнічної чистки з ознаками геноциду» польського народу в контексті заяви Сенату Польщі від 20 червня 2013 р. (найактивніші позиції у виступах на новомедійній платформі серед істориків зайняли відповідно Я. Грицак / Б. Гудь, В. В'ятрович, Р. Забілій) [5; 10];
- Християнської візії українсько-польського конфлікту: претензія на жертву або «покаяння з умовами» (А. Портнов, / Т. Возняк, М. Маринович) [11, с. 112];

- статистично невиправданої щорічної похибки у кількості загиблих поляків (Б. Гудь) [10].

У **політичному** вимірі на платформі досліджуваних українських електронних ЗМК Волинську трагедію 1943 року висвітлювали відповідно до актуалізації інформаційного претексту з огляду на дії українського та польського політикуму у вирішенні поставленої проблеми. Відокремлюємо найбільш політично вагомий і резонансний моменти:

- візит глави УГКЦ Блаженнішого Святослава до Польщі / візит президента РП Броніслава Коморовського в Україну / відмова президента України Віктора Януковича від участі у поминальних заходах;
- «петиція 148-ми» (прохання депутатів Верховної Ради України щодо визнання події 1943 року на Волині геноцидом поляків, вчиненим загонами УПА, звернене до польського Сейму);
- театральна «реконструкція різни на Волині», організована 20 липня 2013 року у м. Радимно Підкарпатського воєводства його мером Веславом Пірожилом як нагадування про трагедію або підбурення людей;
- вплив загострення політичних відносин між Україною та Польщею на процес підписання Угоди про асоціацію України з ЄС у листопаді 2013 р. / вигода та роль Росії у загостренні стосунків між Україною та РП.

Інформаційний ажіотаж, що виник довкола подій, описаних на базі інтернет-ресурсів, вже згадані історики пояснюють політичними провокаціями, що спрямовані на виникнення нового конфлікту пам'ятей українського та польського народів, й уможливають мобілізацію електорату політиками [1]. Рівно ж причинами суперечностей між владою і медіями обох країн фахівці називають монолог у дискусіях й ігноративний підхід до мотивів одні одних, що, вважаємо, є результатом відсутності єдиного напрямленого вектору у внутрішньодержавній політиці історичного штибу, першочергово мовлячи про Україну. На сайті «Історичної правди» натрапляємо й на критику відсутності опору чи навіть захисту проукраїнських позицій (в нашому випадку позицій УПА) з боку української влади й байдужість останньої до минулого держави та її історичної пам'яті.

Стосовно поняття історичної пам'яті, що є частиною пам'яті колективної [4], то у її зрізі розглядатимемо власне четверту ланку нашої умовної квадрати — **зацікавлених реципієнтів**, що презентують різні соціальні групи, і мали змогу висловити свою opiniю, заодно й громадянську позицію, у реактивній зоні опублікованих матеріалів в досліджуваних інтернет-виданнях.

Вважаємо за доцільне скористатись класифікацією колективної пам'яті, що запропонована науковцем Дж. Верчем, згідно з якою вона не є однаковою, а розділена між членами тієї чи іншої соціальної групи і поділяється на: *однорідну* (однакова для всіх членів групи, що трапляється рідко); *додаткову* (різні члени групи пам'ятають різне, але їхні спогади не є суперечливими, вони доповнюють одне одного, створюючи загальну картину); *суперечливу або протиборчу* (різні члени групи пам'ятають різне, але їхні спогади перебувають у протиріччі і полеміці) [8, с. 84].

Ми ж тяжіємо до 2-ї і 3-ї категорії вищевказаного поділу на підставі проаналізованих коментарів у публікаціях, тематичне розмежування яких ми представили в історичному і політичному вимірі. Загалом класифікуємо їх за таким принципом:

1. *Фахові або нейтральні коментарі* (сприяють отриманню нового знання в контексті проблеми, пропонують новий підхід до її вирішення) — 15%;
2. *Емоційно забарвлені коментарі* (з огляду на причетність до Волинської трагедії членів родини старшого покоління, які, можливо, стали жертвами) — 38%;
3. *Лайливі коментарі* (безсенсовна словесна війна з метою розпалення конфлікту) — 27%;
4. *Коментарі тролів* (образливі висловлювання без жодного стосунку до теми) — 20%.

В цілому зацікавлені реципієнти проявили достатню активність в аналізі проблеми, свідченням чого є кількісний (не завжди якісний) показник коментарів в інтернет-виданні «Історична Правда» — приблизно 7 тис. коментарів, та в «ZAXID.net» — близько 2 тис. коментарів, заявивши водночас про свою громадянську позицію, виявом якої є небайдужість до історичної пам'яті українського народу, бажання відстояти ім'я національних героїв України.

Висновки дослідження. Отже, факт Волинської трагедії 1943 року подолав шлях із власне історичного підґрунтя до медійної, головно новомедійної платформи. Остання збирала і вмістила його різні інтерпретації у викладі істориків та політиків, яким електронні ЗМК послужили як засіб для оприлюднення власної позиції, надали можливість діалогу зі своїми опонентами, як наслідок, розширили поле знань зацікавлених у проблемі реципієнтів. Для журналістів події довкола 70-ї річниці Волинської трагедії постали не більше, ніж інформаційним приводом. Однак за допомогою експертів вони (головно працівники авторитетних українських інтернет-видань) намагались розставити правильні акценти у підходах до розуміння історичної проблеми, що у наш час в силу міжнародних відносин України і Польщі, перейшла у політичний вимір. Як свідчення — демонстрація не завжди виправданого політичного патріотизму з агресивним підтекстом окремих політичних груп, що також не оминали увагою новомедійники, в цілому, витримавши баланс у палітрі різнорідних поглядів і переконань.

1. Веденеев Д. Минуте как фактор конфликтов в украинско-польских отношениях / Дмитро Веденеев // Исторична правда. — [Електронний ресурс] — Режим доступу до Інтернет-сторінки: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2013/07/4/128710/>
2. Волинська трагедія. — [Електронний ресурс] — Режим доступу до Інтернет-сторінки: http://uk.wikipedia.org/wiki/volyn_tragedy
3. В'ятрович В. Польські політики не хочуть помічати жертв з українського боку / Володимир В'ятрович // ZAXID.net. — [Електронний ресурс] — Режим доступу до Інтернет-сторінки: <http://cdvr.org.ua/node/2185>
4. Гирич І. Исторична і колективна пам'ять: що це? — [Електронний ресурс] — Режим доступу до Інтернет-сторінки: <http://www.ihrych.name/Misc/Rethinking/NationalMemory.html>
5. Грицак Я. Чому Волинські акції 1943 року таки були геноцидом і що з цього випливає / Ярослав Грицак // Волинь 1943. Сімдесята річниця злочину. — К. : Польський інститут. — 2013. — С. 14-20.

6. Доценко Є. Л. Маніпуляція: феномен, механізм, захист / Євгеній Доценко // — [Електронний ресурс] — Режим доступу до Інтернет-сторінки: www.aquarun.ru/psih/ks/ks7.html
7. Заява народних депутатів-свободівців — представників Волині щодо антиукраїнських дій польського Сейму / Свобода. — [Електронний ресурс] — Режим доступу до Інтернет-сторінки: <http://www.svoboda.org.ua/diyalnist/novyny/040227/>
8. Іванова О. Зв'язок колективної пам'яті та ідентичності в різних регіонах України / Олена Іванова // Ідентичність і пам'ять у пострадянській Україні : колективна монографія ; відп. ред. М. Антонович. — К. : Дух і Літера, 2009. — С. 81-98.
9. Луцька міськрада вимагає ноту протесту на проект антиукраїнської резолюції у польському Сеймі / Вголос. — [Електронний ресурс] — Режим доступу до Інтернет-сторінки: http://vgolos.com.ua/news/lutska_miskrada_vymagaie_notu_protestu
10. Ольховський І. Зігнули Мотику. У продовження «волинської» полеміки / Іван Ольховський // Історична правда. — [Електронний ресурс] — Режим доступу до інтернет-сторінки: <http://www.istpravda.com.ua/articles/2013/08/19/131464/>
11. Портнов А. Про моральний і політичний сенс каяття / Андрій Портнов // Ї. — 2013. — Ч. 74. — С. 110-117.
12. Потятиник Б. Медіа: ключі до розуміння : навч. посіб / Борис Потятиник. — Львів : ПАІС, 2004. — 312 с.
13. Русначенко А. Минувле й ідентичність у постколоніальній Україні. / Анатолій Русначенко // Ідентичність і пам'ять у пострадянській Україні : колективна монографія ; відп. ред. М. Антонович. — К. : Дух і Літера, 2009. — С. 33-40.

VOLYN TRAGEDY IN NEW MEDIA COVERING

[**Wik a Blus**

Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky str. 49, Lviv, 79044, Ukraine
E-mail: jblus9@gmail.com

Outlines the role of the electronic media of the Ukrainian media market in the process of rethinking the past for example coverage of Memorial days from Volyn events of 1943 before, during and after the fact of their holding in Ukraine and Poland.

Key words: history, Volyn tragedy, memory wars, policy of reconciliation, new media, commercial censorship, Ukraine-Poland.

ВОЛЫНСКАЯ ТРАГЕДИЯ В РЕЦЕПЦИИ НОВЫХ МЕДИА**Юлия Блюс**Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Генерала Чупрынки, 49, Львов, 79044, Украина**E-mail:** jblus9@gmail.com

Определено роль электронных изданий украинского медиапространства в процессе переосмысления прошлого на примере освещения поминальных дней Волынских событий 1943 года накануне, во время и постфактум их проведения в Украине и Польше.

Ключевые слова: история, Волынская трагедия, войны памяти, политика примирения, электронные СМИ, коммерческая цензура, Украина-Польша.

Стаття надійшла до редколегії 12.10.2013

Прийнята до друку 14.10.2013